

00:00:06 Arto

Ehkä sellaista porvarillista perhekomediaa, jos ilkeästi sanotaan, mutta sitten toisaalta ne muistuttaa paljon sitä mitä on nykyään se termi sitcom televisiossa. Eli siellä on tällaisia tyyppejä, on tällainen vanhus, joka on keppi kädessä, aina ateenalaisilla miehillä oli aina se keppi ja sitten oli tämä nuori mies, joka oli yleensä rakastunut. Ei ollut vielä naimisissa, mutta kuitenkin armeijan käynyt. Ja sitten siellä oli näitä orjia ja seksityöntekijöitä.

00:00:40 Tuomo

Tervetuloa hyvät kuulijat Suomen Rooman-instituutin Parlatorio-podcastin pariin. Mun nimeni on Tuomo Nuorloto. Olen instituutin tutkijalehtori ja tämän podcastin juontaja. Ja tänään meillä on studiossa vieraana tietokirjailija, antiikin kirjallisuuden kääntäjä ja myös lastenkirjailija Arto Kivimäki. Tervetuloa Parlatorioon, Arto.

00:01:01 Arto

Kiitos kutsusta.

00:01:03 Tuomo

Joo, ennen kuin mennään itse asiaan, eli puhumaan antiikin kirjallisuuden kääntämisestä, niin haluaisitko vähän kertoa mikä sun Rooma- ja Villa Lante-suhde on ja miten sä oot päätenyt ikään kuin tekemään tätä, mitä sä teet?

00:01:16 Arto

No koulussa innostuin. Mä olen sitä sukupolvea että alkoi tulla ranskalaista sarjakuvaa ja innostuin Asterixista ja sitten sattumoisin tulin lukeneeksi historiallisia romaaneja ja jotenkin se alkoi näyttää siltä, että kyllä toi antiikki ja latinan kieli on, ne on tosi tärkeitä että ne pitäisi jotenkin osata ja siinä on jotenkin paljon merkittävää. Sitten mä rupesin siitä... Se eli jotenkin koko ajan. No latinaa ei siellä Joensuussa oikein päässyt lukemaan, että mä aloitin sen vasta sitten yliopistossa, mutta kiinnostus on ollut koko ajan ja enemmän niinku kirjallisuuteen ja siihen ilmaisuun ja ja miten asioita on sanottu ennen, se on mua kiinnostanut aina kauheasti ja mitä ihmiset ovat ajatelleet, että... No tietysti kiinnostuin myös antiikin filosofiasta ja sitten latinaa opiskellessa vasta huomasin, että ehkä ne kiinnostavimmat filosofiat filosofiset ajatukset onkin siellä Kreikan puolella. Ja kyllä mä sitten kreikkaakin opiskelin jonkin verran. Mutta se on sellainen kieli, että nopeasti opittu on myös nopeasti unohdettu.

00:02:31 Tuomo

Joo, se on hyvä pitää taitoja yllä kreikan kanssa, muuten pääsee ruostumaan. Sä oot kääntänyt kaikkienlaisia erilaisia tekstejä, niin miten sä niinku valikoit nää käännettävät tekstit? Onko se ihan vaan että mikä tuntuu hauskalta?

00:02:43 Arto

Kyllä joo, se on niinku se mikä kiinnostaa eniten, että mua kiinnostaa... Sanotaanko nyt, että

en ehkä oo siellä sieltä niinku huipulta huipulle-tyyppinen henkilö, vaan mua kiinnostaa ne laaksot ja reunat ja vähän epämääräiset paikat, jättömaat ja muut sellaiset, että mua kyllä kiinnostaa aika paljon sellainen kirjallisuus mikä on säilynyt vahingossa tai mikä jostain kumman syystä on sattunut säilymään. Ja no Plautus ei nyt ehkä ole ihan sitä ja ei myöskään se Plinius, jota mä oon tällä hetkellä tekemässä, mutta kyllä sieltä antiikin, tai latinankielisestä antologiasta esimerkiksi on löytynyt aika erikoista marginaalisempaa kirjallisuutta.

00:03:33 Tuomo

Joo, ja tossa otitkin nyt Plautuksen ja myös Pliniuksen esiin, niin Pliniukseen palataan vähän myöhemmin, mutta mennään nyt tähän Plautukseen. Eli sä oot tossa hiljattain yhdessä Sami Janssonin kanssa kääntänyt Plautuksen komedioita suomeksi ja tää on tosiaan ilmestynyt tää käännös kohtuullisen hiljattain ja nyt jopa poikunut Agricola-palkintoehdokkuuden ja onnittelut siitä. Että toki siinä vaiheessa tietysti kun jakso on ulkona niin voi olla että tiedetään nyt onko palkinto tullut vai ei, mutta pelkkä ehdokkuuskin on jo tietysti todella kova juttu.

00:04:05 Arto

Joo, kyllä täytyy sanoa, että ollaan tosi kovassa seurassa, että sikäli tää tuli kyllä myös yllätyksenä, mutta toisaalta olihan jo Mikael Agricolan kirjahyllyssä Plautusta, että hän on kyllä lukenut ne varmaan hyvin tarkkaan. Voi olla jopa että ne on peräisin Agricolan tästä kyseisestä kirjasta, jota tietysti hän lainasi ja muutkin luki niin nää vanhat suomalaiset sananlaskut, jotka on jostain kumman syystä ihan samanlaisia kun Plautukselta löytyvät repliikit.

00:04:36 Tuomo

Niin okei, hän on... Kerro joku esimerkki tämmöisistä sanonnoista, jotka juontaa mahdollisesti juurensa Plautukseen.

00:04:42 Arto

No sanotaan vaikka että ei savua ilman tulta.

00:04:45 Tuomo

Joo, no tämän kaikki varmasti tuntee.

00:04:47 Arto

Tai ihminen on ihmiselle susi.

00:04:49 Tuomo

Joo, nämä on ihan kyllä tunnettuja sanontoja. Eli Plautuksen jälkivaikutus edelleen on jotenkin, tai se edelleen jotenkin elää.

00:04:57 Arto

Joo se... Tämmöisiä sananlaskuja tarvitsivat papit, kun he pitivät saarnoja.

00:05:03 Tuomo

Niin niin joo.

00:05:04 Arto

Ja oli olemassa siis semmoisia ihan antologioita tai tämmöisiä kukkakokoelmia, missä oli näitä ajatuskukkasia koottu ja jokaisella oli sellainen oma pieni vihko, johon keräsivät. Näin olen oppinut, että keskiajalla tätä harrastettiin hyvinkin paljon.

00:05:22 Tuomo

Okei, joo. Ehkä nyt tähän väliin nyt kun Plautuksesta on ollut puhetta niin vähän käydään läpi, että kuka hän oli. Hän oli siis roomalainen komediakirjailija, mutta sä voit ehkä kertoa vähän tarkemmin hänestä ja milloin eli ja minkälaista ja kuinka laaja hänen tuotantonsa oli ja niin poispäin.

00:05:37 Arto

Joo, siis tota Plautuksen elämästä nyt siis tiedetään, että hän oli... Hänen ehkä tuotteliain kautensa sijoittui sinne toisen puunilaissodan aikaan ja hän on melko lailla saman... No ei nyt ehkä ihan ikätoveri, mutta Marcus Borcius Cato, siis tämä kuuluisa "Karthaco on tuhottava"-mies ja sitten Hannibal ja Scipio, joka Zarman taistelussa sitten onnistui lyömään, vuonna 202, onnistui lyömään tämän Hannibal. Ja tää Hannibalhan siis riehui jo sotajoukkoineen Italiassa 10 vuotta ja samaan aikaan Plautuksen näytelmiä, Plautus kirjoitti ja esitti näytelmiä Roomassa, että en tiedä haluttiinko pitää yllä ihmisten... No ihmiset tietenkin halusi tämmöisinä vaikeina aikoina vähän nauraa ja hupia ja sellaista ja ja myös siis siihen liittyy myös sekin että Kybelen temppeli rakennettiin ja sielläkin Plautus esitti näytelmän Kybelen temppeli... No, palataan siihen myöhemmin.

00:06:42 Tuomo

Joo joo, ja Kybelekään ei välttämättä ole tuttu jumalatar kaikille kuulijoille, mutta joo.

00:06:47 Arto

No mutta siis, että Plautuksen kuolinaika on ehkä 184 EAA ja tota synnyinaika jossain 200-luvun puolivälissä.

00:07:04 Tuomo

Joo, eli tarkkaan ei osata sanoa.

00:07:05 Arto

Joo.

00:07:06 Tuomo

Todella kiinnostava ajanjakso ja tää historiallinen konteksti, josta Plautus on näytelmänsä

kirjoittanut, niin se tosiaan on, niinku sanoit, niin ehkä kansa on tosiaan tarvinnut siinä vähän tällaista hupia.

00:07:18 Arto

Joo, jos karkeasti yleistetään niin voitaisiin sanoa että se 200... Tai niin, se 200-luku on ollut se vaihe, jossa Rooma muuttui tuppukylästä maailmanvallaksi, että tavallaan se alkoi siinä, kun roomalaiset sotajoukot lähtivät Italian ulkopuolelle ja alkoivat tutustua muihin kulttuureihin. Jonkin verranhan Etelä-Italiassa, siellähän oli siis kreikkalainen kulttuuri vallallaan, niin sieltä oli tullut jo aiemminkin, mutta se, että tää roomalainen rahvas elikkä nää sotajoukot olivat ulkomailla ja saivat näitä ulkomaisia vaikutteita, niin se on kyllä ihan varmasti vaikuttanut siihen roomalaiseen... Kun he palasivat kotiin niin siihen roomalaiseen tavallaan ulkomaisten vaikutteiden omaksumiseen.

00:08:15 Tuomo

Jos miettii tällaista roomalaista kulttuurielämää tässä vaiheessa, niin Plautushan on ihan tätä lähes varhaisinta roomalaista kirjallisuutta, jota meillä on.

00:08:23 Arto

Oikeastaan vanhin säilynyt, tai vanhin kirjailija, jonka teoksia on säilynyt kokonaisina.

00:08:29 Tuomo

Niin, elikkä tämä on oikeastaan siitä aikaa, jolloin tällainen kirjallisuus vasta alkoi nosta päätään Roomassa ylipäätensä.

00:08:36 Arto

Kyllä joo, että se se oli siis Tarentumin valtauksesta sanotaan, että se roomalainen kirjallisuus alkoi 200-luvun... 270:kö se oli ja Livius andronicus, joka otettiin silloin vangiksi ja hän rupesi sitten kääntämään kreikkalaisia kirjallisuuden... Maailmankirjallisuuden valioita latinaksi.

00:09:00 Tuomo

Eli käännöskirjallisuutena alkoi roomalainen kirjallisuus.

00:09:03 Arto

Joo, roomalainen kirjallisuus... No niin kun suomessakin, Raamattu. Että ensin oli käännöskirjallisuutta ja sitten omaa ja siellä oli siis tällaisia niin kuin Nevius, joka teki komedioita, mutta ne oli sen verran... Miten nyt sanoisi, osuivat liian paljon vallanpitäjiin niin, että hän joutui vaikeuksiin. Metellukset kostivat. Mutta Plautus ehkä on oli siinä mielessä fiksu, että Plautukselta ei löydy viittauksia ainakaan ajankohtaisiin... Kyllä ajankohtaisiin tapahtumiin ehkä jotain löytyy, niin kuin tämä bakkanaalin viettokielto, mutta tosi vaikea sieltä on löytää mitään sellaista suoraan, että kyllä mekin jotka ei enää osata niitä rivien välejä niin hyvin lukea, niin sieltä ei kyllä meinaa löytyä millään mitään mikä voisi viitata johonkin politiikkoon.

00:09:58 Tuomo

Joo, eli tämmöistä poliittista satiiria Plautus ei siis kirjoittanut. Ja tässä itse asiassa osittain liittyikin, mitä ajattelinkin kysyä Plautuksen, tai tämmöisen roomalaisen komedian suhteesta laajemmin antiikin komediakirjallisuuteen. Jos miettii vaikka tätä vanhaa komediaa Ateenassa, niin sehän on monesti hyvinkin tällaista päivänpolitiikkaan nivoutuvaa.

00:10:18 Arto

Kyllä, joo. Niinku Aristofanes varsinkin, joo. Ja sittenhän tuli, Aristofaneen jälkeen, tulee niin sanottu keskikomedia, josta meillä ei ole oikeastaan mitään tietoa. Ja sitten tuli se niin sanottu uusi Atticalainen komedia, jota mä omassa mielessäni ajattelen näin, että se ehkä pyrkiikin olemaan sillä tavalla kansainvälistä, että sitä voitaisiin esittää koko siinä Magna Graeciassa. Elikkä siis tämmöisen niinku Suur-Kreikan elikkä siis Kreikan siirtokuntien alueella myös, että niitä näytelmiä esitettiin vähän siellä sun täällä, niin oli hyväksi, että ne, niissä ei ollut... Ne oli niinku ajattomia. Ja ne Menandoksen komediat olivat ehkä sellaista porvarillista perhekomediaa, jos ilkeästi sanotaan, mutta sitten toisaalta ne muistuttaa paljon sitä mitä on nykyään se termi sitcom televisiossa.

00:11:13 Tuomo

Joo, mä itse asiassa meinasinkin ottaa tähän vertauksen tosta esiin.

00:11:17 Arto

Elikkä siellä on tämmöisiä tyyppejä, jotka... On tämmöinen vanhus, joka on keppi kädessä, aina ateenalaisilla miehillä oli aina se keppi ja sitten oli tämä nuori mies joka oli yleensä rakastunut, ei ollut vielä naimisissa, mutta kuitenkin armeijan käynyt ja sitten siellä oli näitä orjia ja seksityöntekijöitä.

00:11:42 Tuomo

Niin joo, ja näillä on monesti tiettyjä tämmöisiä ominaisuuksia liittyy tiettyihin hahmoihin, tietyt on ovelia ja tietyt on sitten taas vähän tällaisia valittavia tai jotain.

00:11:50 Arto

Joo, saituri on tällainen yksi hahmo. Se on tietysti vanhojen ihmisten ominaisuus muutenkin.

00:11:56 Tuomo

Ja tosiaan, niin. Ja Plautus menee tosiaan tähän tämmöiseen niin sanottuun sitcom-kategoriaan sitten enemmän varmaan.

00:12:04 Arto

Joo joo, mutta tota Italiassa oli olemassa omaa paikallista komediaperinnettä kyllä, mutta me tiedetään sitä tosi huonosti, että ehkä parhaiten siitä tiedetään se oskilainen, tämmöinen

Atellan kaupunki, joka on niinku Napolista pohjoiseen muutama kymmenen kilometriä, olisiko 30. Niin se semmoinen atellaanikomedia, joka on viimeisen päälle tyyppifarssia. Ne hahmot oli tällaisia, siellä oli tämmöinen suursyömäri ja sitten tämmöinen, mikä... Oikeastaan voidaan verrata niitä näihin Commedia dell' Arten hahmoihin, että siinä on tämmöinen Dottore-hahmo ja Pantalone ja Pierrot ja ne ovat sitten kauhean väkivaltaisia ja siellä kaikenlaista roisia tapahtuu. Aika paljon voidaan jos ajatellaan tämmöistä roomalaista nukketeatteria, mitä siinä Villa Lanten vieressäkin esitetään aina...

00:13:01 Tuomo

Joo, totta.

00:13:02 Arto

Niin kun ne mätkii toisiaan, ne muistuttaa myös niitä Aku Ankan taskukirjan niitä välikertomuksia, joissa myös tapahtuu, just aina lopussa Roope Ankka ajaa Akua takaa. Se Roope Ankka muistuttaa hyvin paljon tämmöistä tämmöisen komedian tyyppihahmoa. Vanha mies keppi kädessä.

00:13:21 Tuomo

Ja saitakin vielä.

00:13:23 Arto

Saita. Ja sitten tämä rakastanut nuori mies eli tämä Aku Ankka. Niin väitän jopa, että ne italo-Aku Ankat, ne Aku Ankat jotka Italiassa on piirretty, niin ne on saanut hyvin paljon vaikutteita tämmöisestä italialaisesta komediaperinteestä, joka juontuu Plautukseen ja tämmöiseen ehkä jopa siis Atellanin perinteeseen. Sitten toinen on tämmöinen fescennini versus, joka on siis tämmöinen faliskialueen komediaperinne, jossa kuuluu... Siihen kuuluu jonkinlaiset tämmöiset pilasäkeet. Mutta niistäkään ei oikeastaan tiedetä muuta kuin että...

00:14:01 Tuomo

Että semmoista oli.

00:14:03 Arto

Niin. Horatius siinä runousopissaan kyllä mainitsee sen, mutta ei kerro sen tarkemmin, että mitä.

00:14:10 Tuomo

Joo tosi kiinnostavaa kyllä.

00:14:12 Arto

Joo ja sitten siis Plautus yhdisti tätä italista perinnettä ja runkona oli usein tämmöinen kreikkalainen uuden komedian näytelmä, niinku esimerkiksi Menandroksen komedia, mutta ne Plautuksen mukaelmat on niin omaperäisiä, että ei voida sanoa, että ne olisi käännöksiä.

00:14:32 Tuomo

tJoo tätä mä meinasin just kysyäkin, että koska tää roomalainen komedia kuitenkin, niin kuin koko roomalainen kirjallisuus oikeastaan vähän niinku syntyi siinä kreikkalaisen kirjallisuuden varjossa ja roomalaisessa komediassakin nää juuret on siellä tietysti kreikassa, mut myös nää teemat ja hahmot on kreikkalaisia. Ne usein sijoittuu jonnekin Kreikkaan, mutta just että niissä on sitten joku tällainen roomalainen elementti kuitenkin mukana vai?

00:14:54 Arto

Joo en tiedä onko tää hyvä vertaus, mutta mun mielestä see että Roomassa ruvettiin rakentamaan kreikkalaisia temppeleitä, niin ne on kuitenkin tämmöisiä vähän niin kuin roomalaisia versioita kreikkalaisesta arkkitehtuurista. Niin jotenkin tätä voisi verrata tähän, miten myös kirjallisuus tuli Roomaan. Plautuksen näytelmät on sitten sellaisia, että niissä on tämmöisiä... Siinä on hyvin suuri kuitenkin iso ero kreikkalaiseen draamaan, jos ajatellaan että jo yhteiskunta oli erilainen. Ateenassa näyttelijät oli arvostettuja kansalaisia, ja roomassa taas ne on sitä yhteiskunnan alinta luokkaa. Siellä saattoi olla siis orjia vapautettuja tai sitten ihan semmoista alinta rahvasta, että hienot herrat eivät mene teatteriin esiintymään.

00:15:47 Tuomo

Joo joo.

00:15:49 Arto

Ja ilmeisesti ne Plautuksen näytelmätkin oli suunnattu enemmän rahvaalle, että ne oli niinku enemmänkin tämmöisiä, että joku rikas tarjoaa kansalle sirkushuveja.

00:16:01 Tuomo

Joo joo.

00:16:02 Arto

Semmoinenkin asia tuli mieleen, että ne näytelmät jo itsessään ovat niin erilaisia, että esimerkiksi siis Menandroksen näytelmissä 80-90% on dialogia. Ja siinä on aina viisi näytöstä. Komedian peruskaava on se, että että siinä on viisi näytöstä ja siinä välissä sitten kuoro laulaa. Roomalaisessa komediassa ei ole kuoroa. Siellä on vain tämä kaksoishuilun tai kaksoisruokopillin soittaja, auloksen soittaja tai tibian soittaja siellä näyttämöllä koko ajan ja niissä on laulua. Siinä on siis laulua enemmän kuin puhetta, resitatiivia ja laulua enemmän kuin puhetta, että siinä on sitä dialogia vain noin 30 prossaa.

00:16:48 Tuomo

Okei, joo joo, no se on aika valtava ero kyllä tuossa. Ja sitten mä mietin kun sä sanoit tästä että se yhteiskunta oli erilainen ja se konteksti oli erilainen, mutta myös Kreikassa tietysti oli tämmöisiä kiinteitä isoja teattereja, mutta Roomassahan ensimmäinen teatteri

oikeastaan aika myöhään rakennettiin.

00:17:02 Arto

Joo, siis yli 100 vuotta Plautuksen kuoleman jälkeen tuli ensimmäinen kiinteä teatteri ja ne oli aina tilapäisiä rakennelmia. No, yksi ehkä kiinnostavin on minusta juuri tämä Kybelen eli Magna Materin temppeli, joka on siellä Palatiumilla. Ihan siis, sanotaanko tota kaupungin synnyn ytimessä sellä ylhäällä. Siihen tarinaan liittyy se, että kun Hannibal riehui siellä Italiassa toisen puunilaissodan aikana, niin sitten päätettiin kysyä Sibyllan ennuskirjoilta, että mitäs, mitenkäs me nyt pelastuttaisiin ja siellä kerrottiin, että täytyy Ida-vuoren pyhä äiti, eli Kybelestä tuoda sitten patsas tai se musta kivi Roomaan. Ja se tuotiin ja sille rakennettiin temppeli sinne Palatiumille. Se temppeli oli siis sellainen että siinä on valtavan isot portaat ja yksi Plautuksen näytelmä Pseudolus on esitetty, se on varma tieto. Se on varma tieto, että Pseudolus on esitetty Kybelen temppelissä, elikkä käytännössä sen Kybelen temppelin iso portaikko on ollut katsomo.

00:18:09 Tuomo

Niin ja sen edustalla sitten.

00:18:11 Arto

Sen edustalla on esitetty se näytelmä.

00:18:12 Tuomo

Joo joo. Antiikin ihmiselle tää varmasti oli selkeätä, mutta että miksi näitä esitettiin temppeleiden edustalla?

00:18:19 Arto

No. Toinen paikka on ollut se Herkuleen ja muusien, muusain temppeli siinä Flaminiuksen, Circuksen kupeessa. Tähän oon liittynyt käytännön syy se, että siihen Kybelen temppelin tapaukseen, että siinä on ollut se valtava portaikko, että se on niin kätevä paikka ollut katsomolle.

00:18:41 Tuomo

Että siihen on vaan mahtunut ihmisiä.

00:18:42 Arto

Joo. Mutta Roomassa siis ei ollut teattereita, että ne kaikki teatterirakennelmat oli tilapäisiä rakennelmia. Ja kun Kreikassa oli tämä, se oli aina se suuri Dionysia ja pieni Dionysia ja Lenaian juhlat, jossa niitä esitettiin. Se kuului osa osana tähän tavallaan vuotuisen kalenteriin ja se oli tärkeä osa sitä poliittis-uskonnollista elämää se teatteritapahtuma, niin Roomassa ne oli aina tilapäisiä. Ne oli aina jotain juhlia varten tilattu erikseen ja kun Ateenassa se tarkoitti sitä, että käytännössä kaikki merkittävät kansalaiset olivat katsomassa sitä näytelmää niin Roomassa, olisiko ehkä 1000-2000 maksimissaan ollut näkemässä sitä.

00:19:27 Tuomo

Niin niin, että se on ollut pienemmän piirin juttu.

00:19:29 Arto

Joo, ja se on ollut siis osa semmoista isompaa ohjelmasarjaa, että siellä on sitten ollut kaikenlaista gladiaattoritaistelua sun muuta ihmeellistä hupia, sirkushuvia, niin tota. Että tää on vaan yks monista, että sillä ei ole ollut mitenkään keskeistä asemaa Roomassa.

00:19:46 Tuomo

Joo ja sä mainitsitkin tuossa että siellä oli lavalla tää kaksoishuilunsoittaja muun muassa ja näin, mutta mä mietin että osaisitko vähän sanoa, että minkälaisia nää näytelmät oli tavallaan ihan konkreettisesti, jos miettii vaikka niinku näyttelijöiden kokoonpanoa ja vuorovaikutusta yleisön kanssa ja.

00:20:01 Arto

Joo, no siihen siis kuulu olennaisesti se, että miehet esittivät kaikki roolit ja se tarkoitti sitä, että ne naisroolit oli aina tällaisia niinku jotkut näyttelijät olivat erikoistuneet esittämään naisia, nuoria naisia ja vanhoja naisia. Ja koska naamiot, käytettiin naamioita, niin se tapahtui ruumiin eleillä ja ne oli aina korostettuja ja siihen sisältyy tämmöistä sukupuolen vaihtamiskomediaa, komiikkaa ja muuta sellaista, että esimerkiksi yhdessä komediassa, joka on siis tämä Canelli eli Casina, niin siinä yksi orja puetaan morsiameksi ja sitten tämä rakastunut isäntämies ja sitten tämä sulhanen menevät vuoron perään sinne häähuoneeseen ja käyvät tähän neitoseen käsiksi ja sitten ne kuitenkin saavat kunnolla turpiinsa. Se on karvainen ja joo.

00:21:03 Tuomo

Joo niin, kyllä tää huumori edelleenkin näköjään puree.

00:21:08 Arto

Huomaan että naurat.

00:21:10 Tuomo

Kyllä. Joo, mut tää on ihan kiinnostavaa joo ja ja myös just tää tavallaan, että siihen niinku yleisöönkin otetaan sitä tietyllä tavalla sitä kontaktia siinä.

00:21:19 Arto

Joo, siis se on myös tämmöinen Plautuksen komedian erityispiirre, että Plautusta myöhemmin tuli tämmöinen Terentius, joka oli suosittu. Ja sitten tää kreikkalainen komedia, niistä ei ole ainakaan mitään näyttöä siitä, että siellä olisi puhuttu suoraan yleisölle niin paljon kuin näissä Plautuksen näytelmissä. Siinä rikotaan koko ajan tätä niin sanottua neljättä seinää. Elikkä siinä se on hyvin paljon sellaista, että ensin siinä on joku tilanne, ne sanoo toisilleen jotain, sitten samaan aikaan ne näyttelijät saattaa puhua sivuun

yleisölle. Minäpä sanon sille näin tai kyllä se vielä näkee mitä tulee tapahtumaan.

00:22:01 Tuomo

Kyllä kyllä. Joo.

00:22:02 Arto

Ja jotain sellaista. Siinä tavallaan se näyttelijän kontakti siihen yleisöön on hirveän vahva. Ja se sopii mun mielestä hyvin semmoiseen niinku katuteatteriin ja sellaiseen teatteriin, jossa on vähän, niinku jos on joku festivaalitilaisuus ja siellä porukkaa pyörii, tulee ja menee, niin siinä niinku otetaan sitä kontaktia siihen yleisöön niin sillä tavalla se kiinnostuskin säilyy. Siellä voidaan sanoa jotain nokkelaa, näsäviisasta yleisölle. Siellä Plautuksen Aululariassa siellä... Tää on siis Molieren Saituriin on kopsannu... Tai siis se on mukaelma tästä Plautuksen Aululariasta. Niin siinä Plautuksella on tällainen tää saituri, kun hän on menettänyt tai kadottanut tämän kultapatansa, niin hän juoksee sinne yleisön sekaan ja haukkuu, että kyllä minä teidät tiedän. Mukamas niin hienoa sakkia ja rosvoja olette kaikki.

00:23:11 Tuomo

Tässä teidän Plautus-käännöksessä on tuota... Hetkinen. Siinä on viis komediaa, eikö ole? Anteeksi kuus komediaa, niin. Mutta kuinka laaja tää Plautuksen säilynyt tuotanto on niinku kokonaisuudessaan?

00:23:23 Arto

No siis Aulus Gellius muistaakseni kirjoittaa, että niitä oli 125 väitetysti. Ja sitten sitä mietittiin, että mitkähän näistä on oikeasti Plautuksen, että ei nää voi olla kaikki Plautuksen, tai Plautuksen nimiin on pantu paljon näytelmiä.

00:23:41 Tuomo

Se kuulostaa aika valtavaltä määrältä komedioita.

00:23:42 Arto

Joo, ja se syy on siis varmaan se, että Plautus oli niin suosittu. Että sitten kun joku kirjoitti komedian ja halusi sinne teatteriinsa väkeä niin ilmoitti että tää on Plautuksen.

00:23:52 Tuomo

Niin niin joo.

00:23:53 Arto

Siis Varro oli tehnyt tällaisen, että varmuudella aina... Että tästä kokoelmasta ainakin 25 kaikkein varminta Plautuksen näytelmää hän oli koonnut ja siitä on tehty semmoinen valikoima, tai siitä on säilynyt siis 21 näytelmän valikoima. Se on luultavasti siis se mikä meillä on se kokoelma.

00:24:17 Tuomo

Se on kyllä aika tosi paljon antiikin kirjailijalta.

00:24:19 Arto

Joo. Se viimeinen 21. on niin huonokuntoinen, että sitä on vaikea... Se on siis ihan fragmentaarinen, koska nää Plautus-käsikirjoitukset on aika huonokuntoisia ollut.

00:24:29 Tuomo

Joo, mutta kertoo kuitenkin siitä Plautuksen suosioista myös, että sitä on säilynyt näinkin runsaasti, että toinen tosiaan, niin mainitsitkin Terentiuksen, että se on toinen komediakirjailija, jota meille on Roomasta säilynyt ylipäänsä.

00:24:41 Arto

Siitä tota renessanssin aikana, kun siis Nicolaus Cusanus löysi tämän Plautus-käsikirjoituksen vuonna 1429, jos muistan oikein vuosiluvun, niin hän antoi sille tämän sille herra Orsinille ja ja siitä tuli käsikirjoitus Ursinianus, niin siitä tuli valtava sensaatio sen takia, koska Cicero oli muun muassa puhunut niin paljon tästä Plautuksesta ja esimerkiksi Petronius ja Boccaccio ei ehkä koskaan olleet lukenut yhtään Plautuksen näytelmää, mutta nekin tunsivat hyvin Plautuksen ja ne kyllä varmaan olisi ollut innoissaan, jos olisivat päässeet lukemaan.

00:25:25 Tuomo

Varmasti.

00:25:25 Arto

Joo ja nämä elivät siis 1300-luvulla nämä kaksi herraa. Mutta tuota siitä tuli valtava sensaatio ja sitä ruvettiin sitten heti keskustelemaan, että tämä Plautus että tota, että mites tää, että kumpi on... Tuli tällainen kiista että kumpi on parempi Plautus vai Terentius ja sitten tällainenkin kommentti tuli arvovaltaiselta taholta, että Terentius on kyllä sopivampi kouluihin, vaikka Plautus on kyllä hausempi.

00:25:53 Tuomo

Niin niin. Epäkorrektimpi. Joo, itsekin muutaman näytelmän oon joskus lukenut latinaksi. Kyl siellä ihan hauskoja juttuja on ja tosiaan niitä tällaisia ajattomia, että tavallaan ilman että vaatii suurempaa kontekstuaalista selittämistä, niin pystyy ymmärtämään ne.

00:26:13 Arto

Terentiustahan luettiin läpi keskiajan, mutta Plautusta ei ja ja siihen voi olla montakin syytä, mutta tietysti se että ylipäätään näytelmien vastaisuus oli kirkon oppineiden keskuudessa suurta, että se näytelmä ei ole hieno asia, että niitä pitää...

00:26:34 Tuomo

No miten ne on sitten säilyneet? Kuka niitä on sitten kopioinut?

00:26:36 Arto

No siis Plautuksen käsikirjoitukset, niitä siis karolingisen renessanssin aikaan, eli siinä noin vuoden 800-900 kieppeillä niitä käsikirjoituksia on kopioitu, että joku niitä on lukenut. Ja se oli siis viime viimeinen aika, kun ne papyrusmuotoiset käsikirjoitukset vielä oli lukukelpoisia, että ne alkoi sitten olla jo niin huonossa kunnossa, että niitä ei enää... Sen jälkeen ne varmaan oli jo sellaista kamaa, että ne varmaan joutuivat jonnekin poltettaviksi. Mutta ajatus oli siis se, että nyt kun tehdään uusi kopio, niin mitä me sillä vanhalla enää tehdään? Voin kuvitella, että näin se on varmaan ollut. Terentiuksesta on säilynyt tosi hyvä käsikirjoitus 300-luvulla.

00:27:25 Tuomo

Joo, Terentiushan kuulu tähän niin sanottuun nelivaljakkoon, tähän kaanoniin näitä auktureita joita opetettiin.

00:27:33 Arto

Ja se Terentius-käsikirjoitus, joka on Vatikaanissa, niin se löytyy netistä ja siinä on tosi hienoja kuvia niistä näyttelijöistä ja niillä on hienoja asentoja koko ajan. Joku on selittämässä jotakin ja sillä on sormet silleen näin. Niitä on veikeä katsoa. Mutta Plautus-käsikirjoituksista on kanssa ollut olemassa tällainen 300-luvulla tehty käsikirjoitus, oikein hyvä pergamenttikäsikirjoitus. Mutta se on palimpsesti. Siihen oli sitten ajateltu, että no tää Plautus nyt, tässä on tosi hyvälaatuinen käsikirjoitus, että pannaanpas tähän vähän raamatun tekstiä ja siihen tota kuningasten kirjojen aikakirjat sitten se pyyhittiin siis.

00:28:15 Tuomo

Niin niin ja se on sitten pystytty sieltä alta sitten.

00:28:18 Arto

Tai siis jotain siitä, siinä oli just sillä tavalla, että se käsikirjoitus, se joka pantiin pyyhkimään, niin se oli alussa kauhean ahkera ja sitten se vähän laiskistui ja sitten loppupäässä se taas piristyi, mutta siinä välissä sieltä pystytään kaivamaan hyvinkin sitä tekstiä esiin.

00:28:35 Tuomo

Joo tää on ihan hauska muistutus siitä, että miten niinku antiikin tekstit meille välillä ihmeellisilläkin tavoilla säilyy.

00:28:42 Arto

Joo, se on tota tosiaan tässä, välillä niissä Plautuksen näytelmissä on ihan siis... Niitä on useita käsikirjoituksia, mutta tilanne on siis sellainen, että joistakin näytöksistä saattaa puuttua yksi kohta tai sitten siellä on niin sanottu madonreikä eli semmoinen todella, siis iso mato.

00:29:02 Tuomo

Sä mainitsitkin tässä jo, että Plautukseltakin on tullut esimerkiksi näitä sanontoja meille, mutta miten myös... No sä voit tästäkin kertoa enemmän, Plautuksen jälkivaikutuksesta. Esimerkiksi Plautus vaikkapa sanotaan vaikka keskiajalla ja näin poispäin.

00:29:16 Arto

Joo keskiajalla oli siis näitä Plautus... Plautusta tunnettiin lähinnä vaan näistä sitaattikokoelmista. Ja mä en tiedä voisiko se "ei savua ilman tulta" tai "ihminen on ihmiselle susi" jo sieltä periytyä, mutta sitten kun tää käsikirjoitus löytyi, niin sitä ruvettiin lukemaan aivan valtavasti. Sitä ensin kopsattiin, siis käsikirjoituksesta tehtiin uusia kopioita. Mut sitten kun kirjapainotaito syntyi, niin jo hyvin varhain painettiin ensimmäinen Plautus-editio ja ja niitä ruvettiin esittämään jo 1400-luvun loppupuolella, niitä käännettiin. Niitä oli jo ennen vuotta 1500 Oli ainakin kaks italiannosta olemassa jo muutamasta näytelmästä. Deste-suvussa harrastettiin sitä varsinkin, että siellä häissä ja muissa juhlissa esitettiin joku Plautuksen näytelmä. Mutta sitten sitten niitä käännettiin 1500-luvulla jo kaikille euroopan kielille ja sitten niistä tehtiin myös tämmöisiä mukaelmia, että semmoisia, että esimerkiksi Machiavelli teki sellaisen mukailman missä oli kolme Plautuksen näytelmää yhdistetty niitä juonia. Ja mun mielestä nää ehkä... No yks merkittävä oli tämmöinen ranskannos, Rotroun ranskannos, josta Moliere sitten teki pari, Amfitryonin ja Saiturin. Mutta tää Rotroun ranskannos oli myös sillä tavalla merkittävä, että myös Englannissa innostuttiin sitten sitä Plautusta mukailemaan, että siitä tehtiin, Amfitryonistakin tehtiin sellainen ooppera, josta Purcell sitten sitten sävelsi sen, John Donne teki tekstin. Sitä on myös tehty tästä Amfitryonista. Tämähän kertoo siis sen, että Jupiter rakastuu Amfitryonin vaimoon ja hän sitten himoitsee tätä niin kovasti, että hän lähettää... Amfitryon on siis rintamalla, niin hän tulee sinne Amfitryonin hahmossa Alcmene luo ja kertoo että minä, Amfitryon, olen palannut kotiin ja kerron tässä urotöistäni ja muuta sellaista ja Alcmene uskoo ja sitten Jupiter... He viettävät siellä lemmeöitä. Ja sitten Amfitryon palaa kotiin ja ja ihmettelee tätä, kun Alcmene sanoo, että no niin siinä kun tulit jo takaisin, vaikka se on ollut pitkän aikaa poissa. Ja Amfitryon alkaa epäillä vaimoa uskottomuudesta ja suunnittelee avioeroa ja sellaista. Mutta kaikki päättyy sitten lopulta hyvin kun Jupiter ilmoittautuu, kertoo mitä on tullut tehneeksi. Mutta se on suuri kunnia ihmiselle, kun jumala tekee tämän.

00:31:56 Tuomo

Niin, kyllä. Tottakai.

00:31:57 Arto

Ja Alcmene synnyttää pojan, joka saa nimen Herakles. Tää sijoittuu Thebaan. Mutta tässä on... Mä luulen, että tässä on hyvin vahvasti taustalla just tää sota-aika, että kun miehet miettivät siellä rintamalla, että mitä kotona tapahtuu.

00:32:14 Tuomo

Joo. Varmaan joo se tässä kontekstissa kiinnostaa.

00:32:16 Arto

Sota-ajan näytelmä.

00:32:18 Tuomo

Joo.

00:32:19 Arto

No tää Amfitryon on hyvin suosittu sitten myös uudella ajalla. Niinku sanoin, Moliere teki siitä oman versionsa. Ja sitten siitä oli myös olemassa tällainen rationalisoitu versio, jossa jumalat oli poistettu, että siitä...

00:32:35 Tuomo

Okei. Miten se näytelmä käytännössä toimii ilman niitä? Se on kohtuullisen keskeinen osa sitä.

00:32:40 Arto

Joo, mä en oo lukuun sitä näytelmää, että mä en osaa sanoa, mutta sitten siitä tehtiin myös tällainen kristillinen versio, jossa on siis Joosef ja Maria ja sitten siellä nää jumalat. Siinä on siis Pyhä Henki ja Jumala.

00:32:56 Tuomo

No niin, kiinnostavaa, että tällainenkin variaatio löytyy.

00:32:59 Arto

Merkurius on se herran enkeli.

00:33:02 Tuomo

No niin.

00:33:02 Arto

Ja natsiaikana sitä tehtiin myös oma versio 30-luvulla ja ehkä tuorein tällainen merkittävä on Goddardin elokuva, tää Voi minua.

00:33:12 Tuomo

Okei.

00:33:14 Arto

Hélas pour moi.

00:33:15 Tuomo

Joo joo. Joo eli Plautuksen tosiaan niinku jälkivaikutusta on.

00:33:20 Arto

Joo, ja edelleen mä huomaan täällä Roomassa se on jatkuvasti siis ohjelmistossa.

00:33:26 Tuomo

Joo mä oon huomannu kanssa.

00:33:27 Arto

Nytkin on menossa.

00:33:28 Tuomo

Esitetään monesti. Joo. Nyt voisi tähän väliin, kun sä aikaisemmin mainitsit myös tän sun tän hetkisen projektin Plinius, siis käännät Plinius vanhempaa. Niin haluatko sä kertoa vähän tästä, siis tätä Naturalis Historia-teosta, tätä luonnon, mitä se nyt suomennettuna... Sulla on varmasti on sille joku nimi.

00:33:53 Arto

No meidän työnimi ja luultavasti lopullinen nimi on Luonnonhistoria. Vaikka siis se historia ei ole historiaa siinä mielessä kun me ymmärretään, vaan se on niinku oikeastaan tieto maailmasta tai tieto koko maailmankaikkeudesta.

00:34:06 Tuomo

Joo no siis sehän on ihan valtava teos.

00:34:08 Arto

Siinä on joo, siinä on siis kirjoja, siinä on 30... No käytännössä 36, oikeastaan 37. Mutta tota sitä tekstiä on valtavasti, meitä on 3 suomentajaa, minä, Sami Janson ja Aulikki Vuola. Ja me ollaan jaettu sitä sitten aina ketä kiinnostaa eniten mikäkin, että Sami, joka on biologi yhdeltä koulutukseltaan, niin hänellä on eläimet ja Aulikki ottaa kasvit ja mulla on, nyt mä oon nyt suomentanut ihmisen, viime vuonna suomensin sen ja nyt oon parhaillaan suomentamassa viiniä käsittelevää neljättätoista kirjaa.

00:34:47 Tuomo

Okei.

00:34:47 Arto

Joo ja kyseessä on siis ensyklopedia, mutta se on hyvin erikoislaatuinen ensyklopedia, että se se ei mene hakusanojen mukaan, vaan se menee temaattisesti. Ja tää Pliniuksen tapa niinku jäsentää tää on se, että se alkaa ensin maailmankaikkeuden kuvauksesta, kosmoksesta ja siellä on kysymys, että jos Jumala on niin minkälainen se voisi olla ja niin edelleen. Ja sitten sen jälkeen kun on tää kosmos käsitelty, aurinko ja planeetat ja kaikki muut, niin sitten on maapallo ja sitten maanosat. Kansat. Ja sen jälkeen alkaa nisäkkäät ja ensimmäinen nisäkäs on ihminen. Seitsemäs kirja jonka mä suomensin ja siinä on tää ihminen Siellä käsitellään erikoisia kaikkia, minkälaisia erikoisia ihmisiä on? Pitkiä...

00:35:39 Tuomo

Niin, kaikki nää outoudet on kiinnostanu.

00:35:41 Arto

Outoudet, oudot kansat, mutta myös kuka on suurin ja niin edelleen ja pienin ja kuka on onnellisin.

00:35:51 Tuomo

Niin niin.

00:35:52 Arto

Ja ylipäättänsä Pliniuksen tavallaan ihmiskäsitys siinä tulee kyllä aika hyvin esille. Ja ylipäättään siis tää Pliniuksen tapa hahmottaa on se, että aloitetaan isoimmasta ja päädytään pienimpään, että sen takia ihmisen jälkeen sitten alkaa nisäkkäät, niin ensimmäisenä on norsu.

00:36:10 Tuomo

Tietysti joo.

00:36:11 Arto

Sitten kun on linnut, niin on strutsi. Joo joo. Ja sitten siellä ihan viimeisenä on sitten nämä ötökät.

00:36:20 Tuomo

Niin niin, kyllä kyllä. Ja siis ihan mahtava projekti, että tästähän ei ole mun käsittääkseni olemassa mitään suomennosta.

00:36:28 Arto

Ei ei ole mitään. Siitä on olemassa kyllä, siitä tehtiin käännöksiä jo siis... Tää koko Luonnonhistoria oli semmoinen teos, että jokaisessa arvovaltaisessa luostarissa oli se, koska se oli sellainen tietoteos. Pliniuksen asenne tässä ylipäättään, luonto on olemassa ihmistä varten, mutta ihmisen täytyy ottaa vastuu luonnosta, että se ei saa käyttäytyä huonosti, vaan sitten täytyy olla niinku hyvä hallitsija.

00:36:55 Tuomo

Joo joo no ihan järkevä ajatus.

00:36:57 Arto

Niin. Hyvin paljon siellä on siis tämmöistä niinku lääkinnällistä ja sen takia niistä tehtiin myös kokoelmia. Siis että kaiken maailman reseptikokoelmia sun muita, mitä yrttejä voi käyttää mihinkin ja niin edelleen, niin ne oli hyvin suosittuja sitten tämmöiset kompilaatiot.

00:37:16 Tuomo

Joo. Milloin tää on siis kirjoitettu?

00:37:19 Arto

Se on kirjoitettu siinä noin vuoden 70 tienoilla. Pliniushan kuoli Vesuviuksen purkauksessa vuonna 79. Sehän on 60-70 luvun projekti. Hän teki siis sitä vähän niinku vapaa-aikanaan, että hän samaan aikaan teki töitä, elikkä toimi

00:37:38 Tuomo

Misenumin...

00:37:39 Arto

Misenumissa joo, laivaston komentajana.

00:37:41 Tuomo

Kyllä joo. Ja sieltä lähti sitten pelastamaan ihmisiä sieltä ja itse menehtyi sitten sinne Vesuviuksen purkaukseen, jonka sitten taas on dokumentoinut tämä hänen adoptiopoikansa eli tämä Plinius Nuorempi.

00:37:54 Arto

Joo, joo. Ja hän siis on jonkin verran matkustellut, että ollut just nimenomaan armeijan komennuksella siellä sun täällä Germaniassa ja niin edelleen, että hänellä on jonkin verran tietoa, mutta tämä hänen veljenpoikansa kertoi tästä Pliniuksesta, että aina luki kirjoja.

00:38:11 Tuomo

Niin niin.

00:38:12 Arto

Että siis syödessään sillä oli aina joku orja, joka luki, ja sitten mahdollisesti toinen orja, joka sitten kirjoitti hänen kommenttejaan tai muisti, että kirjoita tämä ylös.

00:38:21 Tuomo

Joo tuottelias ja lukenut tyyppi. Haluatko kertoa yleisesti, että mitä haasteita antiikin kirjallisuuden kääntämiseen nimenomaan liittyy? Tai miten tällaiset haasteet mitä muutenkin ehkä kirjallisuuden kääntämiseen liittyy, miten ne korostuu antiikin tekstejä käännettäessä? Eli siis voisin kuvitella, että esimerkiksi lukijalle pitää selittää huomattavasti enemmän asioita.

00:38:52 Arto

Joo se on aina vähän ongelma. Varsinkin tässä Plautuksessa oli se, että kun tää on komedia ja me päätettiin Janssonin Samin kanssa, että me tehdään semmoinen, että sen voi esittää näyttämöllä ja että se teksti olisi tällainen sujuva ilman että tarvitsee katsoa selityksiin. Me tehtiin siis, sinne selityksiin me laitettiin sitten, että näin se menee oikeasti, vaikka se teksti on tossa suomennoksessa näin. Ja sitten avattiin sitä tekstiä enemmänkin ja ylipäätään me yritetään niinku kontekstualisoida. Elikkä tuoda sinne vähän lisää sellaista,

että miten tätä on tulkittu ja tässä on varmaan joku tämmöinen vitsi. Se on vieras kulttuuripiiri. Paljon on tuttua, mutta paljon on myös vierasta, että kyllä mä voisin verrata sitä tommoiseen niin kun aasialaisen kirjallisuuden suomentamiseen, että sielläkin on paljon sellaista siinä kulttuurissa mitä me ei ymmärretä.

00:39:45 Tuomo

Joo toi on ihan totta varmasti.

00:39:46 Arto

Kyllähän se haaste on, mutta yritetään enemmänkin saada se henki ja meininki siihen, että minkälaista tää on, koska se kuitenkin se on ehkä 80-90 prosenttisesti tuttua meille, minkälainen se maailma on. Tietysti siellä on se orjien maailma ja se on se luokkayhteiskunta tosi ankara. Valtaa pitävien tai rikkaiden ja köyhien välillä on valtava se ero niin. Jotenkin se pitää siihen tekstiin saada sillä tavalla, että sen tavallaan tajuaa sen hengen, mistä tässä on kyse.

00:40:21 Tuomo

Joo täytyy myös tässä välissä vielä mainita, että sä olet tosiaan näitä myös lapsille suunnattuja tällaisia antiikki-aiheisia juttuja tehnyt, esimerkiksi tämä Ilias ja Odysseia lapsille. Että ihan suosituksena kaikille, jotka miettii lapsille lukemista.

00:40:35 Arto

Se Odysseia on pienemmille ja se Ilias on sitten sellainen väkivaltaeepos, että tota se kyllä kertoo... Mun mielestä se on ehkä merkittävimpiä tällaisia rauhaneepoksia, mitä voi kuvitella just sen takia, että siinä kerrotaan mitä tapahtuu kun lyödään toista.

00:40:54 Tuomo

Joo joo kyllä.

00:40:55 Arto

Ja Iliassa on siis myös nää henkilöhahmot sellaisia, että esimerkiksi Agamemnon ei ole millään tavalla positiivinen hahmo, että kyllä ne semmoiset niinku tymeät ylimieliset johtajat on aika hyvin kuvattu siinä Iliassa.

00:41:11 Tuomo

Joo joo loistavaa, itsekin oon hankkinut tän teoksen siskon lapsille. Ehkä tähän väliin voi nyt vaan sanoa, että kiitos Arto tästä keskustelusta, oli tosi mukava ja lennokas keskustelu ja toivottavasti kuulijat myös on nauttinut tästä yhtä paljon kuin minä. Ja muistakaa kaikki kuuntelijat käydä tykkäämässä ja seuraamassa meitä, millä ikinä alustalla nyt tätä kuuntelettekaan. Kiitos Arto.

00:41:39 Arto

Kiitos kiitos, oli mukava rupertella.

00:41:41 Tuomo

Ja kiitos kuulijat, että jaksotte kuunnella. Moi moi!

00:41:44 Arto

Moi!